

Den differentierade delen i filosofi

Den öppnade delen måste utföras på en gång och du kan inte återvända till den senare.

När den delspecifika tiden har löpt ut stängs delen i fråga. Om du inte hinner utföra delen sparas den senaste situationen som svar.

Det är tillåtet att använda sökfunktionen i urvalsprovet (till exempel med tangentkombinationen Ctrl+F eller Cmd+F). Sökfunktionen kanske inte hittar all text, till exempel text i bilder.

Delen består av uppgift B1.

Uppgifterna baserar sig på informationen i provet.

Spara själv svaret på essäuppgifterna med knappen "Spara svaret". Dessutom sparas essäsvaret automatiskt med cirka en halv minuts mellanrum och när du lämnar delen.

Beskrivning av uppgiftens modellsvar

Svaret bedöms även utgående från kriterier för akademiskt skrivande. Korrekt språkbruk, struktur, tydlighet och följdriktighet i resonemanget är betydelsefulla för bedömningen.

B1

Enligt många filosofer genom filosofins historia är den fri vilja och handlingsfrihet möjliga, trots att viljan och handlingen i förhållande till den som vill och handlar skulle vara externt determinerade.

Från delen kan du få sammanlagt 20 poäng.

- Det är viktigt att förstå uppgiften: enligt den aktuella ståndpunkten är vilja och handling externt determinerade i förhållande till den som vill eller handlar, till exempel genom yttre orsaker.
- Problemet bör ses som metafysiskt snarare än samhällsfilosofiskt.

B1.1

Förklara kort vad som anses med determinism. Längden på essäsvaret får vara högst 1600 tecken inklusive mellanslag. (2 poäng)

- Med determinism avses en metafysisk ståndpunkt som innebär att händelseförloppet är förutbestämt av yttre faktorer.
 - Avsaknaden av fri vilja eller en bestämning av individens mentala tillstånd räcker inte till för att beskriva ståndpunkten.
- Mer specifikt är det tillräckligt med minst en av följande tre formuleringar:
 - kausal formulering: allt har en orsak och (yttre) orsaker gör (viljans och handlandets) verkan nödvändig
 - naturlagsformulering: universums tillstånd gör tillsammans med naturlagarna efterföljande tillstånd (viljans och handlandets) nödvändiga
 - teologisk: Gud har på ett eller annat sätt bestämt viljan eller handlandet (till exempel genom Guds förhandskunskap)
 - Att blanda ihop determinism (flera möjliga världar) och necessitarianism (bara en möjlig värld) bedöms inte negativt, eftersom frågan är avancerad.
 - Man ska alltså berätta hur determineringen sker
- Ett omnämnande av en stoisk eller Nietzsches lära om den eviga återkomsten är acceptabelt, men inte tillräckligt, eftersom det väsentliga då är vilka faktorer som determinerar den eviga återkomsten och hur den går till.
- Däremot är fatalism och determinism olika ståndpunkter, eftersom en determinist inte behöver vara fatalist. Att tydligt blanda ihop dem är därför något som kan ge minuspoäng.

B1.2

Motivera varför det är viktigt, eller till och med nödvändigt, med en fri vilja och handlingsfrihet.

Längden på essäsvaret får vara högst 3000 tecken inklusive mellanslag. (4 poäng)

- Ansvar, inklusive moraliskt ansvar, är kanske omöjligt utan åtminstone handlingsfrihet (2 p.).
- Agens eller handlingsförmåga är svår att förstå utan åtminstone handlingsfrihet (2 p.).
- Ett meningsfullt liv och självkänsla kan sägas kräva åtminstone handlingsfrihet, de här kan kompensera brister med avseende på ovanstående.
- Det är väsentligt att visa att problemet med den fria viljan inte bara är ett metafysiskt problem utan också ett till exempel etiskt och existentiellt problem.

B1.3

Välj en filosof ur filosofins historia och förklara hens uppfattning om hur en fri vilja och handlingsfrihet kan vara möjliga trots den ovan nämnda determinationen, samt vilka hens huvudsakliga argument till stöd för detta är. Längden på essäsvaret får vara högst 7000 tecken inklusive mellanslag. (8 poäng)

- Man ska ha valt en historisk filosof som i förhållande till den som vill och handlar accepterar extern determinism i förhållande till vilja och agens på det sätt som beskrivs ovan (3 p.) och föra samman en sådan determinism med viljans eller handlingens frihet (5 p.), eftersom "ovan nämnda determinering" avser just den determinering som beskrivs i den första meningen i uppgiften.
 - Kants transcendentala idealism är inte godtagbar, åtminstone inte tolkad som en inkompatibilistisk uppfattning, eftersom determineringen i den snarare är intern och den fria viljan inte är externt determinerad (noumenal frihet), även om fysiska händelser är externt determinerade.
 - Ett godtagbart svar utgående från Kant skulle kräva en tolkning av honom som kompatibilist (se nedan).
 - Detsamma gäller för Thomas av Aquinos eller någon annan medeltida filosofs intellektualism (förståelsen bestämmer viljan, men en yttre determinering upphäver friheten i förståelse och vilja), Descartes substansdualism (objekten kan inte på ett yttre sätt kausalt påverka sinnet, där friheten "finns") samt Hegel, av något andra skäl.
 - Istället är någon historisk kompatibilistisk uppfattning acceptabel (till exempel Hobbes, Spinoza, Leibniz, Hume, John Stuart Mill):
 - Extern determinism accepteras.
 - En vilja eller handling är fri om dess omedelbara föregående bestämmande faktor, till exempel orsak, är intern eller finns alltså inom agenten, till exempel handlingen följer av agentens vilja, utan några hämmande, begränsande eller tvingande externa faktorer (en mycket generisk formulering för den typen av ståndpunkt).
 - Not 1: Nietzsches ståndpunkt är tolkningsmässigt mycket kontroversiell på denna punkt, eftersom han har lästs både som kompatibilist (frihet som

skapandet av egna värderingar) och som en hård determinist som förnekar viljans frihet.

- I vilket fall som helst är enligt honom en stark viljestyrka ännu inte tillräcklig för frihet.
- Not 2: De antika filosoferna är svåra att använda i frågan om viljans frihet, eftersom problemet med viljans frihet inte riktigt formulerades förrän under senantiken (Augustinus) eller till och med medeltiden.
- Not 3: Även Buddha och stoikerna har godkänts, även om de strikt historiskt sett inte behandlat frågan om den fria viljan:
 - man kan välja sin inställning trots yttre determinering
 - det förklaras hur
- I bedömningen har även på basis av välvilja bra svar från samtida akademiska filosofer såsom Harry Frankfurt godkänts.

B1.4

Kritisera ifrågavarande [B1.3] uppfattning, till exempel med motexempel. Längden på essäsvaret får vara högst 5000 tecken inklusive mellanslag. (6 poäng)

- ANTINGEN med hjälp av exempel (2 p.)
 - Motivering till varför det är ett motexempel (4 p.)
- ELLER kritik utan exempel (6 p.)
- Kritiken kan vara av följande slag (en räcker ifall den är väl presenterad):
 - mot determinism: den gäller inte
 - mot kompatibilism: den räcker inte för frihet och moraliskt ansvar
 - Motexempel är bland annat fall av beroende (till exempel Lockes alkoholistexempel) och vissa fall av akrasia eller viljesvaghet.
 - stark determinism:
 - Determinism upphäver den fria viljan även i kompatibilistisk mening
 - Förutsätter dock att [1.3] har besvarats utgående från att man godkänner extern determinering
 - Påverkan på ens egen inställning förändrar inte yttre omständigheter och deras determinering.